

Бистрова Юлія Вікторівна

*кандидат наук із соціальних комунікацій,
науковий співробітник Науково-дослідного
інституту правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України,
м. Харків, Україна
e-mail: pasmor33@ukr.net
ORCID: 0000-0001-8773-360X*

Покусай Людмила Василівна

*провідний бібліотекар наукової бібліотеки,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
м. Харків, Україна
e-mail: l.v.pokusay@nlu.edu.ua*

FREE SCIENCE В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Розглянуто сучасні практики і законодавчі ініціативи щодо здобутків і напрацювань free science та digital science в умовах інтеграційних процесів. Доведено, що проблема забезпечення відкритості науки та просування здобутків національних наукових шкіл у європейській простір є актуальною.

***Ключові слова:** free science, digital science, законодавчі ініціативи, депозитарії, наукові бібліотеки, інтеграція.*

В умовах інтеграційних процесів здобутки і напрацювання *free science* передаються у вигляді електронних ресурсів, що дозволяє зберігати та активно втілювати у практику інноваційні ідеї багаточисельних галузей, законодавчі ініціативи, а також сприяє успішному проведенню фундаментальних і прикладних досліджень із метою забезпечення ефективного інноваційно-правового регулювання всіх суспільних процесів. У той же час завдяки відкритості і доступності інформації, результатів і даних про наукову діяльність підвищується рівень досліджень, зростають їх кількісні та якісні показники.

Завдяки *free science* і формуванню інформаційного суспільства бажаним здобути і поширити соціально-правову інформацію відкривається більше можливостей; генеруються нові знання; прогресують наука і техніка;

відбувається трансфер технологій задля використання у сферах економіки, політики, національної безпеки тощо.

У Будапештській ініціативі, Берлінській декларації й Лісабонській стратегії побудови економіки, а також у Повідомленні Європейської Комісії «На шляху до європейського дослідницького простору» (2000) викладено концептуальне бачення такого нововведення, як відкритий доступ до наукового знання, створення Європейського простору наукових досліджень й інновацій. У документах, крім іншого, вказано пріоритети щодо трансферу наукових знань: створення мережі існуючих центрів досконалості в Європі і розвиток віртуальних центрів, електронних бібліотек за допомогою нових ресурсних інструментів інтерактивної передачі наукового досвіду й інформації; використання інструментів і ресурсів для залучення інвестицій в дослідження і у процес розвитку *free science*; застосування інших інструментів у сфері правового забезпечення інноваційної політики щодо покращення трансферу знань, використання баз даних, електронних бібліотек, формування інформаційних систем, комунікаційних структур тощо.

Саме *free science* як набір практик, покликаних зробити наукові процеси і результати досліджень більш прозорими і доступними для людей поза дослідницької групи, відіграє провідну роль у: забезпеченні повного доступу до дослідницьких матеріалів, статей, даних через он-лайн комунікації; прискоренні наукових відкриттів; обміні даними досліджень; можливості використовувати їх у будь-якій сфері, аналізувати, інтерпретувати по-новому та ін.

У національній політиці відкритого доступу акцентується на необхідності надання відповідних повноважень найбільшим у світі міжнародним наукометричним і бібліометричним пошуковим системам Google Scholar, Web of Science, Scopus. Відповідно до них й формується найоб'єктивніший наукометричний профіль вченого, індекс Гірша, здійснюються ранжування цитованості, запитуваності, активності використання наукових матеріалів. Мабуть, саме з огляду на це МОН України

у вересні 2017 р. передплатило доступ ЗВО до Scopus і Web of Science. Завдяки цьому українські науковці вп'ятеро частіше стали користуватися цими базами даних.

Варто додати, що перевагою відкритої науки є те, що відбуваються сингулярні процеси – поширюється рух за open access як безкоштовного, швидкого доступу до повнотекстових результатів наукових досліджень, вирішуються актуальні проблеми інфометричного бачення науки за рахунок запровадження науко- і бібліометричних методів оцінювання наукових здобутків.

Лейденський маніфест для наукометрії та бібліометрії (2015) серед іншого визначає *десять засадничих принципів* оцінювання дослідницької діяльності вчених, що ґрунтується на наукометрії із тим, щоб учені могли перевіряти тих, хто їх оцінює, а «оцінювачі» мали змогу перевіряти свої індикатори. Наведемо їх: 1) кількісна оцінка має доповнювати якісну, експертну оцінку; 2) зіставлення наукової діяльності із дослідницькими завданнями організації, групи або вченого; 3) обстоювання наукової якості у дослідженнях, важливих для того чи іншого регіону; 4) відкритість, прозорість і простота збирання даних й аналітичні процеси; 5) перевірка даних й аналіз їх оцінюваними дослідниками; 6) відмінність наукових галузей між собою за практикою публікацій та цитування; 7) в оцінюванні окремих дослідників спираються на якість їх резюме. Чим ви старші, тим вищим є ваш h-індекс, навіть якщо ви більше нічого не публікуєте. Так, h-індекс різниться залежно від дисципліни: максимум у вчених у галузі наук про життя становить близько 200, у фізиків – 100, у суспільствознавців – 20-30. Також має значення база даних: є дослідники, чий h-індекс становить близько 10 у Web of Science, але 20-30 у Google Scholar; 8) уникнення недоречної конкретності і хибної точності, цілком виправданим є обмеження одним десятковим знаком; 9) визнання системного впливу оцінок й індикаторів. Останні змінюють систему через ті стимули, які вони запроваджують. Цей вплив потрібно передбачати; 10) регулярна ретельна

перевірка і перегляд індикаторів. Дослідницькі завдання й цілі оцінювання змінюються, разом із ними розвивається і дослідницька система.

Дотримання вищезазначених принципів оцінювання дослідницької діяльності може відігравати важливу роль у розвитку науки та її взаємодії із суспільством.

В аспекті «цифровізації» України на найближчі 3 роки у травні 2015 р. Рада з конкурентоспроможності при Раді міністрів ЄС затвердила Дорожню карту інтеграції України до Європейського дослідницького простору 2015-2020 рр. Відповідні заходи розроблені за шістьма узгодженими ключовими пріоритетами, одним з яких є оптимальний обмін і трансфер наукових знань, що, власне, й відповідає першочерговим завданням діяльності наукових установ, бібліотечних закладів, інформаційних центрів тощо.

Digital science та майбутнє науки змушує науково-бібліотечні установи і інфоцентри трансформуватися й диверсифікувати форми науково-інформаційної діяльності. Так, Стратегією розвитку бібліотечної справи на період до 2025 р. «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» передбачено всебічне сприяння «створенню відкритого доступу до наукової інформації через збільшення кількості електронних журналів, відкритих електронних архівів-репозитаріїв». Мета їх розвитку відповідає також «Глобальному баченню» ІФЛА (Global Vision) для бібліотек, а саме забезпечення рівного й вільного доступу до інформації і знань; підтримка грамотності, навчання й читання; орієнтація на громади і молодь; просування цифрової інновації; партнерство бібліотек на рівні національних і регіональних лідерів; збільшення фінансування; бажання співпрацювати більше і розвивати міцні партнерські стосунки; стійкість до змін; зберігання пам'яток світу; залучення молодих професіоналів, схильних і бажаючих утілювати інновації.

Отже, нагальною є потреба в подальшому забезпеченні відкритості науки, встановленні партнерських і творчих контактів у світовому інфосередовищі, пропагуванні здобутків національних наукових шкіл у

сучасному європейському і світовому інформаційно-комунікаційному просторі.

Быстрова Юлия Викторовна, Покусай Людмила Васильевна
FREE SCIENCE В УСЛОВИЯХ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ

Рассмотрены современные практики и законодательные инициативы относительно достижений и наработок free science и digital science в условиях интеграционных процессов. Обосновано, что насущной является проблема обеспечения открытости науки и продвижения достижений национальных научных школ в европейское пространство.

Ключевые слова: *free science, digital science, законодательные инициативы, репозитарии, библиотеки, интеграция.*

Bystrova Julia Victorovna, Pokusay Lyudmila Vasilevna
FREE SCIENCE IN CONDITIONS OF INTEGRATION PROCESSES

Modern practices and legislative initiatives concerning the achievements and achievements of free science and digital science in the conditions of integration processes are considered. The issue of ensuring the openness of science and promoting the achievements of national scientific schools is essential.

Keywords: *free science, digital science, legislative initiatives, repositories, libraries, integration.*